Akademický bulletin

AV ČR 11/1996

Z AKADEMICKÉ RADY

Z 57. zasedání Akademické rady

Zasedání Akademické rady se konalo 1. října 1996 a řídil je předseda Akademie věd ČR R. Zahradník.

Návrh koncepce a osnovy závěrečné zprávy o transformaci Akademie věd ČR pro vládu ČR (bod III) uvedl R. Zahradník, který zdůraznil, že tato významná zpráva by měla být formulována srozumitelně a přímočaře. V diskusi byl s navrženou koncepcí a osnovou zprávy vysloven souhlas, bylo doporučeno uvést zprávu obecnější úvahou o vztahu společnosti, vědy a Akademie a zvýraznit v jejím obsahu to, čím Akademie přispívá a je připravena ještě více přispívat směrem navenek – vůči státním orgánům, průmyslu, veřejnosti atd.

AR schválila koncepci a osnovu závěrečné zprávy o transformaci AV ČR pro vládu ČR podle předloženého návrhu s připomínkami a uložila pracovní skupině ve složení V. Pačes (svolavatel), V. Herold, H. Illnerová, K. Jungwirth, M. Mareš, J. Niederle, V. Petrus, B. Velický a M. Šmidák vypracovat návrh závěrečné zprávy o transformaci AV ČR pro vládu ČR podle schválené koncepce a osnovy a předložit ji k projednání AR 10. prosince 1996.

Informaci o průběhu VII. kola grantové soutěže GA AV ČR (bod IV) uvedl Emil Paleček, který kladně zhodnotil zajištění a dosavadní průběh VII. kola grantové soutěže a sdělil, že do něj bylo podáno 349 přihlášek o standardní granty a 22 přihlášek o granty postdoktorandské.

Opatření k odstranění nedostatků, přijatá na základě výsledku kontroly hospodaření Akademie věd ČR za období od 1. 1. 1994 do 31. 12. 1995 Ministerstvem financí ČR (bod V/1) odůvodnil V. Petrus, který zároveň sdělil, že od října 1996 bude probíhat další kontrola hospodaření s prostředky rozpočtové kapitoly AV ČR, kterou provede Nejvyšší kontrolní úřad.

AR souhlasí s opatřeními k odstranění nedostatků podle předloženého návrhu s tím, že úkoly, týkající se ředitelů pracovišť, jim sdělí hromadným dopisem V. Petrus, a dále ukládá všem uvedeným odpovědným pracovníkům plnit bez výhrad přijatá opatření.

K předběžnému návrhu rozpočtu AV ČR na rok 1997 (bod V/2) podal podrobný výklad V. Petrus, který v úvodu informoval AR o projednání závěrečného účtu AV ČR za r. 1995 ve Výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu Poslanecké sněmovny Parlamentu dne 17. 9. 1996 a sdělil, že k projednání návrhu rozpočtu AV ČR na r. 1997 dojde v tomto výboru pravděpodobně dne 23. 10. 1996. V dalším zdůraznil nutnost znovu protestovat proti požadavku na zvýšení rozpočtových příjmů AV ČR na rok 1997, jehož naplnění by znamenalo odvod prostředků z domácích i zahraničních grantů do státního rozpočtu a následné stanovení výše grantových výdajů pracovníky ministerstva financí. V obsáhlé diskusi byly blíže vyjasněny jednotlivé součásti předloženého návrhu. Pokud jde o členění věcných neinvestičních prostředků, dospěla AR po diskusi k závěru, že výdaje Akademického hodnotitelského grémia a výdaje na kursy UNESCO by měly být evidovány tak, aby bylo možné jejich samostatné sledování; pokud jde o AHG, bude nadto třeba příslušnou položku znovu přezkoumat a pro r. 1997 podstatně snížit. O případné další připomínky k návrhu rozpočtu byli všichni členové AR požádáni ve lhůtě do týdne.

„Omnia sponte fluant, absit violentia rebus – Všechno plyň samo od sebe, ať je násilí vzdáleno věcem." Dobová ilustrace z *Opera didactica omnia* Jana Ámose Komenského, Amsterodam 1657. Ke zprávě o kolokviu Descartes a Komenský v Uherském Brodě, str. 4.

AR vzala s připomínkami na vědomí předložený předběžný návrh rozpočtu AV ČR na rok 1997, uložila V. Petrusovi projednat tento návrh v Ekonomické radě AV ČR a spolu s K. Jungwirthem, H. Illnerovou a V. Heroldem jej dopracovat a předložit příštímu zasedání AR dne 22. 10. 1996 návrh zásad rozpočtu AV ČR na r. 1997 ve znění pro IX. zasedání Akademického sněmu. Konečně pověřila R. Zahradníka a V. Petruse, aby v písemném podkladu i při jednání příslušného parlamentního výboru vyjádřili formou "rozporu" nesouhlas s požadovaným zvýšením rozpočtových příjmů AV ČR v roce 1997.

Návrh řešení podpory popularizace vědy v AV ČR (bod VI), zpracovaný na základě závěrů 55. zasedání AR, uvedl E. Paleček. Obsáhlá diskuse se týkala příčin současného neuspokojivého stavu v popularizaci vědeckých poznatků a možných cest k jejich překonání. Zejména bylo zdůrazněno, že při hodnocení vědeckých týmů je třeba brát v úvahu a patřičně oceňovat i jejich popularizační činnost.

AR vyslovila souhlas se způsobem řešení finanční podpory pro popularizaci vědy podle předloženého doporučení pracovní skupiny a uložila V. Petrusovi, aby podle možností AV ČR rezervoval v rozpočtu na příští rok příslušnou finanční částku pro popularizaci vědy. Dále uložila S. Pantůčkovi, aby projednal možná témata popularizace vědy se sdělovacími prostředky, aby ve spolupráci s P. Kratochvílem zajistil formou hromadného dopisu informování vědeckých pracovišť AV ČR o možnostech popularizačních aktivit a jejich zajištění a aby na základě posouzení konkrétních vědeckopopularizačních projektů Radou Fondu pro vydávání vědecké literatury předložil AR návrh na přidělení finančních prostředků na jejich zajištění.

Zprávu **o aktivitě AV ČR při podchycování talentů pro vědeckou práci mezi středoškolskou mládeží** (bod VII) uvedl V. Pačes, který kladně zhodnotil úspěšný průběh dosavadních akcí.

AR vzala na vědomí zprávu o aktivitách AV ČR při vyhledávání talentů pro vědeckou práci mezi středoškolskou mládeží a pověřila V. Pačesa, aby ve smyslu předložené zprávy dále zabezpečoval podmínky pro pokračování v této činnosti.

Informaci o návrhu na členství ČR v Evropské molekulárně biologické laboratoři (bod VIII) blíže odůvodnili J. Niederle a V. Pačes.

AR uložila J. Niederlovi a B. Říhové projednat stanovisko AV ČR k tomuto návrhu s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Výklad **k protokolu o vědecké spolupráci mezi AV ČR a Polskou akademií věd v letech 1996 – 1999** (bod IX) podal J. Niederle. V diskusi byla kladně oceněna dlouholetá úspěšná vědecká spolupráce s Polskou akademií věd a její opětné oživení.

AR vzala předložený protokol na vědomí, vyslovila souhlas s postupem jeho přípravy a realizace a uložila J. Niederlovi informovat pracoviště AV ČR o podmínkách spolupráce s Polskou akademií věd. □

ZE ŽIVOTA ÚSTAVŮ

Minirozhovor

Letos uplynulo 400 let od narození význačného myslitele René Descartesa. Univerzita Karlova, Filozofický ústav AV ČR, Ústav rozvoje školství Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a čeští členové Mezinárodní asociace profesorů filozofie uspořádali v Praze ve dnech 23. – 24.9.1996 konferenci „Filozofické dílo René Descartesa". Na ni navázalo třídenní XXI. mezinárodní komeniologické kolokvium „Descartes a Komenský, alternativy českého a evropského myšlení" v Uherském Brodě.

O významu akce jsme hovořili s prof. PhDr. Jaroslavou Peškovou z Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy.

Co bylo bezprostředním podnětem k uspořádání této konference?

Výročí velkého myslitele René Descartesa poskytlo příležitost vzpomenout tohoto filozofa a zabývat se jeho stále živým dílem. Navíc se jedná o výročí vyhlášené UNESCem. Pro nás je důležité, že René Descartes má vztah k našemu Janu Ámosu Komenskému. Oba představují dva typy myšlení na přelomu nové doby. Důležité je porovnávání pohledu obou myslitelů na svět, neboť tak i lépe porozumíme základům naší současnosti.

Co nám můžete ještě říci k průběhu konference?

V Praze se také uskutečnilo zasedání Mezinárodní asociace profesorů filozofie (AIPPh). Jeho tématem bylo zpracovávání učebnic a pomůcek pro středoškolskou výuku filozofie v Evropě. Dále jsme oslovili Ing. arch. Zdeňka Zieglera, vedoucího ateliéru grafického designu a plakátu Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze s prosbou, aby posluchači této školy v klauzurní práci navrhli plakát na téma "Descartes a Komenský". Práce byly vystaveny v Uherském Brodě a dokázaly, že současná kultura nemusí být vizualizovaná pouze prostřednictvím televize. Naopak její rozšíření na další média umožní komplexnější pochopení celé problematiky.

V Praze i v Uherském Brodě se sešlo mnoho domácích i zahraničních hostí. Jaký byl ohlas tohoto setkání?

Mimořádně příznivý. Konference přispěla k interdisciplinárnímu dialogu, což mě zvlášť těší, protože pamatujeme celou řadu takovýchto setkání z doby před listopadem 1989 (tehdy neformálních), ale i v době nové se ukazuje, že jen tak je možno intenzivně ve vědě a filozofii pracovat. Setkávání odborníků v mezinárodním měřítku je velmi důležité a Univerzita Karlova i Akademie věd ČR, jakož i další instituce a sponzoři by to měli mít na zřeteli. Takovéto konference přispívají k rozvoji vědy, ale také k rozvoji výuky a přípravě nové generace do 21. století.

AR

Záběr ze zasedání konference "Filozofické dílo René Descartesa" v budově KAV ČR v Praze ve dnech 22.–24.10. 1996. Zprava prof. PhDr. J. Pešková, CSc., vedoucí katedry filozofie na Pedagogické fakultě UK, předsedkyně organizačního týmu konference, dále paní Luise Dreyer a paní Françoise Mayer, ředitelka CEFRES.

Představujeme ústavy Akademie věd ČR

Masarykův ústav AV ČR

V roce 1991 byl znovu obnoven Ústav T. G. Masaryka, založený prezidentem Masarykem v roce 1932 jako vědecko-informační instituce a zlikvidovaný zásahem totalitní moci v letech 1953-54. Vzhledem k původním stanovám byl obnovený ústav nově koncipován se zřetelným důrazem na badatelskou odbornou práci při interdisciplinárním zaměření vědeckých úkolů na poli humanitárních studií. Jako takový byl pod pozměněným názvem Masarykův ústav přijat v roce 1995 do svazku Akademie věd.

V rámci MsÚ vyvíjejí svoji činnost čtyři základní pracoviště:
— badatelský úsek (doc. Dr. Jaroslav Opat, DrSc.)
— archivní úsek (PhDr. Dagmar Švihlová)
— knihovnický úsek (Mgr. Jitka Holíková)
— ediční a nakladatelský úsek (Mgr. Josef Tichý)

Badatelská činnost

Od svého znovuobnovení vyvíjí MsÚ výraznou činnost na poli samostatné odborné práce v oborech novější historie, filozofie a sociologie s časovým horizontem od poloviny 19. století. V návaznosti na původní poslání ústavu, s využitím bohatých sbírek knihovních a archivních fondů a s ohledem na nesporný vklad Masarykovy osobnosti do vývoje českého, slovenského a šíře mezinárodního politického a kulturního dění přelomu tohoto století se odvíjí stávající klíčové badatelské (a následně i ediční) projekty. Inspirativní Masarykova osobnost a nutně širší poslání MsÚ dávají postupně vzniknout dalším z určujících odborných projektů, orientovaných jednak ke kulturně politickým aspektům národnostní problematiky v rámci středoevropského a východoevropského regionu, stejně jako k problematice politických systémů ve výše uvedeném časovém rozpětí i geopolitickém vymezení. Význačnou složku stávajícího pracovního zaměření odborných pracovníků MsÚ tvoří jednotlivé ediční úkoly.

Archiv

Obecně významnou pramennou základnu k badatelským úkolům MsÚ i dalších odborných institucí představuje Masarykův archiv, opětovně plně badatelsky využívaný od roku 1990. Ten uchovává a zpřístupňuje fondy Masarykova osobního archivu, Archivu Ústavu T. G. Masaryka, Benešova archivu, osobní pozůstalosti J. Smutného a sbírky V. Klecandy v rozsahu téměř čtyř tisíc kartonů. Tyto fondy jsou v mezích finančních i prostorových možností průběžně doplňovány.

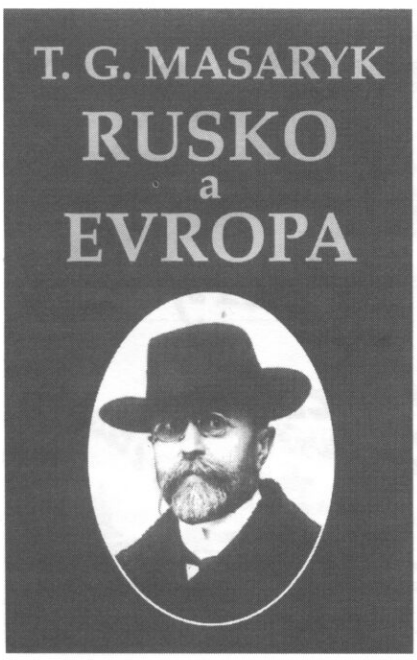

Vedle vlastní práce na pořádání archivních materiálů spolupracují pracovníci archivu s badateli z řad MsÚ i jiných českých a zahraničních odborných institucí na vydávání pramenných edicí, přípravě a zajišťování výstav, filmových projekcí i dalších vědecko-popularizačních podniků a akcí.

Knihovna

Dochované knižní fondy Masarykovy soukromé knihovny představují význačnou literární studijní bázi. V někdejších (předválečných) více než stotisícových knižních fondech bylo obsaženo široké spektrum oborů vědeckého zájmu jejich zakladatele s dominantním zastoupením historické, filozofické, literárně teoretické, státovědné a sociologické literatury. V rámci tohoto tematického zaměření probíhá dnes průběžné doplňování a modernizace fondů. Problémem však nadále zůstávají nedostatečné prostorové podmínky, které by umožnily jak náležité uložení, ošetření a revizi dochovaných knižních fondů, tak jejich důkladnou katalogizaci a následné plné zpřístupnění. Jako pouze nouzové a dlouhodobě provizorní se v této souvislosti jeví přesunutí části knižních fondů do prostorů okresního archivu v Rakovníku, vynucené restitucí předchozího depozita. Vedle již uvedených hlavních úkolů pracovníků knihovny se na tomto pracovišti nově rodí projekt bibliografického soupisu časopiseckých a knižních masarykian.

Ediční a nakladatelská činnost

Nejrozsáhlejším edičním a nakladatelským projektem, naplňovaným postupně od doby znovuobnovení MsÚ je kritické, komentované vydání sebraných Masarykových spisů v rozsahu cca třech desítek svazků. K dosavadním šesti vydaným svazkům by ještě v letošním roce měly přibýt další. K uplatnění dílčích autorských studií i ke konfrontaci odborníků z různých vědních oborů z mnoha našich i zahraničních pracovišť dává prostor řada příležitostných, ale i periodických odborných sborníků, orientovaných v souladu s širším odborným zaměřením MsÚ. V neposlední řadě se ediční plány nakladatelství soustřeďují na vydávání pramenné literatury a samozřejmě i původních autorských prací interních pracovníků.

Zahraniční kontakty

Četné odborné aktivity, vyplývající z činnosti MsÚ, nacházejí bezprostřední ohlas v řadách příbuzných institucí domácích i zahraničních. Ty se neprojevují pouze v osobním zastoupení a individuální spolupráci, ale i v konzultativních formách přípravy a zajištění jednotlivých pracovních záměrů. K nejvýraznějším v tomto směru patří spolupráce s ústavy a vysokými školami rakouskými, německými a slovenskými. Úspěšně se rozvíjející mezinárodní spolupráce dala v loňském roce vzniknout též projektu Mezinárodní masarykovské společnosti.

Konference

Kontaktům s odborníky jiných domácích a zahraničních odborných institucí se snaží MsÚ napomáhat organizováním různých tematicky zaměřených konferencí či seminářů, jakými byly v posledních letech např. mezinárodní setkání odborníků v Brně v září 1995 „100 let Masarykovy České otázky" či letošní konference pořádaná ve spolupráci s německými kolegy „T. G. Masaryk a situace v Čechách a na Moravě od konce 19. století do německé okupace Československa". Na příští rok připravuje MsÚ odborné setkání, zaměřené na kulturněpolitické aspekty historického i soudobého vývoje vztahů mezi Ruskem a zeměmi oblasti střední Evropy.

Pedagogická činnost

Již několik let MsÚ pořádá s podporou ministerstva školství vzdělávací semináře humanitního zaměření pro pedagogy středních škol. Výrazná část odborných pracovníků MsÚ se vedle své vědecké činnosti dlouhodobě věnuje i svým pedagogickým povinnostem v rámci přednášek a seminářů na různých typech vysokých škol, nebo se aktivně podílí na osvětových a vzdělávacích kurzech a veřejných přednáškových cyklech.

MASARYKŮV ÚSTAV AV ČR
Jilská 1, 110 00 Praha 1
ředitel: doc. PhDr. Jaroslav Opat, DrSc.
telefon: 02/232 61 67

K problematice stárnutí ústavů

Kolega Pačes ve svém článku otevřel velice důležitou otázku, kterou však podle mne nebude jednoduché řešit. S tímto problémem se totiž začíná potýkat i řada vyspělých států. Jako příklad bych uvedl Kanadu, kde podle posledních údajů prudce poklesl zájem absolventů lékařských fakult o základní výzkum, a to i ve velice atraktivních oborech, jako je např. onkologický výzkum. Přitom právě tento typ výzkumu je ukázkovým příkladem propojení mezi základním, aplikovaným výzkumem a klinickou praxí. Přesvědčivě to ilustruje úspěch takto pojaté konference Americké onkologické společnosti v listopadu minulého roku. Atraktivnost v oboru je nesmírně vysoká, zájem absolventů lékařských fakult velice malý.

Jiným příkladem může být mnohaletá absence zájmu o některé technické obory v USA, která vedla k takzvané Einsteinově výjimce zákona z roku 1990, která zvýšila přistěhovalecké kvóty pro vědce určitých oborů. Nebudu se zabývat všemi důvody, které jsou uváděny ve vyspělých státech, proč je nedostatek zájmu absolventů o vědeckou práci, ale zejména těmi, které jsou společné i pro nás. Jsou to:

1. Klesající prestiž vědy v posledních letech, a to i v důsledku nepochopitelné filozofie, často popularizované články v různých médiích o "možné škodlivosti vědeckého poznání". Místo vědeckého poznání se nabízejí pochybné alternativy, které jsou v rozporu s dosavadní úrovní vědeckých znalostí. V medicíně je to např. rostoucí popularita různých "alternativních způsobů léčby" se všemi negativními dopady.

2. Klesající úroveň financování základního výzkumu v řadě zemí, což pak pochopitelně neumožňuje výzkum na současné úrovni poznání. U nás jsou na vědu vynakládány po řadu let prostředky, které s obtížemi umožňují pouze udržovat stávající úroveň výzkumu. Zavedení nových metod, umožňujících vyšší úroveň výzkumu, je spíše výjimkou. Těžko lze pak očekávat, že se mladý a schopný pracovník stane zapáleným vědcem, jestliže jemu nebo skupině, kde pracuje, chybějí prostředky na mezinárodně srovnatelný výzkum.

3. V podmínkách mladé demokracie České republiky pak nutně musíme zažívat i to, čím prošly a stále ještě procházejí i vyspělé země. Nejschopnější mladí vědci hledají možnost zapojit se svou badatelskou činností do práce nejlepších vědeckých týmů na světě. A to i za cenu velmi malých stipendií. Prostě chtějí být u toho, když vznikají ve výzkumných týmech převratné objevy. Těm nejlepším z nejlepších je pak pochopitelně v takových týmech nabídnuto trvalejší zaměstnání.

4. Některé obory, a mezi ně patří i farmakologie, jsou středem stálého zájmu jak klinických pracovišť, tak zejména farmaceutických firem, které nabízejí nejen nejrůznější možnosti uplatnění, ale i řadu výhod, jako vysoký plat, auto, cestování atd. Takovýmto nabídkám dlouhodobě odolávají pouze "relativně bohatí" nebo svobodní vědci.

5. V naší republice je specifickým problémem to, že neexistuje možnost, jak nadějného mladého pracovníka ubytovat. Těžko lze očekávat, že obětuje více než polovinu svého platu na možnost ubytování. Problémy však jsou i s ubytováním cizinců z vyspělých zemí, kteří by chtěli u nás event. pracovat.

V dlouhodobém horizontu jsem pochopitelně optimista a jsem přesvědčen, že se zlepšující se ekonomickou situací bude stoupat i zájem absolventů fakult o vědu u nás. Nevím ovšem, jak překlenout přechodné období malého zájmu. Nejde totiž o skutečně "malý zájem", ale spíše o to, že ústavy nemohou ovlivnit většinu faktorů, které zájemce od vědecké práce odrazují. Některé z nich jsem uvedl. Nedoporučoval bych však hodnotit ústavy v této době mechanicky na základě toho, zdali se jim podaří získat mladé pracovníky nebo ne. Snadno bychom totiž přišli o velice perspektivní obory. Kromě hodnocení úrovně vědecké činnosti lze přece vzít do úvahy i to, kam pracovníci z ústavů odcházejí a na jakých funkcích pak pracují. Není snad dobrou vizitkou ústavu, jestliže jsou jeho bývalí pracovníci, ředitelé ústavů, děkani fakult, vedoucí kateder vysokých škol, vedoucí výzkumu u firem nebo dokonce vlastníci soukromých prosperujících firem? Pokud je mi známo, takovéto kritérium, tj. možnost uplatnění, je na Západě hlavním kritériem významu a úrovně ústavu. Pochopitelně pro ústavy to znamená, že se znovu a znovu musí věnovat získávání nových pracovníků a jejich výchově, což není v současných podmínkách nikterak jednoduché, neboť Akademie, bohužel, nelogicky přišla i o možnost udělování vědeckých hodností.

Prof. MUDr. Karel Mašek, DrSc.,
Farmakologický ústav AV ČR

Kolokvium Descartes a Komenský v Uherském Brodě

Konference Filozofické dílo René Descartesa, konaná v Praze 23.-24. září 1996 v rámci dvojího výročí (René Descartes, 1596-1650) velkého francouzského filozofa, pokračovala kolokviem, které bylo slavnostně zahájeno v Uherském Brodě v Muzeu J.A. Komenského. Jeho pracovní jednání probíhala pak na zámku Nový Světlov v Bojkovicích. Po úvodní přednášce prof. PhDr. Josefa Válka „Myšlenkové paradigma 17. století" se vystřídalo kolem kulatého stolu mnoho námětů i řečníků. Tématem byly úvahy jako „Descartes a dějiny hledání prvního principu a metody" (prof. PhDr. Pavel Floss), „Cogito ergo sum jako performativní výpověď" (Petr Glombíček), „Descartes – Komenský, dva protikladné postoje vůči času a vývoji" (prof. Dr. Étienne Krotky), „Osamělá cesta tmou" (Dr. Uwe Voigt), „Přechodná morálka" (prof. Dr. Kate Meyer-Drawe), „Descartesova a Komenského kosmo-

Výřez z Komenského mapy Moravy vytištěné r. 1627 v Amsterodamu

logie ve světle současné astronomie" (Ing. Rostislav Rajchl), „Hudební estetika u Descartesa a Komenského" (doc. PhDr. Olga Settari) a další.

Na dojmy z kolokvia jsme se zeptali PhDr. Martina Steinera z Filozofického ústavu AV ČR, oddělení komeniologie.

Z historického pohledu je pro českou filozofii a českou komeniologii vztah Komenský-Descartes jedním z hlavních komeniologických témat. To se odvíjí od Josefa Tvrdého, na kterého navazuje i Patočka a další, včetně současných komeniologů, především filozoficky zaměřených. Mým osobním překvapením bylo, že se ani tolik nehovořilo o tom, do jaké míry každý z těchto dvou myslitelů představuje určitý směr myšlení, vývoje vědy a vztahu člověka k přírodě – pamatuji se na příspěvky z jiných konferencí, vyznívající v tom smyslu, že kdyby se svět nedal cestou od Descartesa přes Osvícenství a dál, kdyby šel cestou, kterou reprezentoval Komenský, nemuselo dnes být tolik problémů, kterým říkáme ekologické. Dnes se zájem soustředil na tematiku Descartesova dualizmu a Komenského triadizmu, na způsob a „čistotu" myšlení, na to, co oba myslitelé udělali pro metodu vědy, tzn., jak Descartes vypracovával jednu metodu pro vědu a jak Komenský proti němu zase používal Baconův metodický přístup.

Další výrazný okruh úvah se týkal Descartesova vztahu k náboženství, jiné téma zabíhalo spíše do oblasti literární. Komenský měl, podle názoru jednoho z přítomných, vůči Descartesovi něco navíc: to, co psal, byla v jistém smyslu beletrie, nejenom odborná literatura. To ovšem nebylo hlavní téma, a také nebyly tyto myšlenky přijaty jednoznačně.

Velmi mne zaujal referát brněnského profesora Války o myšlenkovém paradigmatu 17. století, dále Pavel Floss s referátem o hledání metody, který byl také historicky velmi zajímavý. Věnoval se tomu, jak se filozofie dostávala k Descartesovu pojetí pochybnosti a myšlení, spojených s existencí. Tomu, jak se došlo až k Descartesovu Cogito ergo sum. V této souvislosti se uvádí hlavně sv. Augustin, který popisuje procesy mysli zvenku, mysl myslí a tedy je. U Descartesa je mysl vnímána zevnitř. Filozof tu nestojí jako pozorovatel, ale sám se staví do proudu mysli. O souvislosti a vztahu mezi Descartesem a sv. Augustinem vznikla polemika, do toho bych se ale nechtěl pouštět, to už je otázka pro historiky filozofie. Ostatně příspěvky z kolokvia budou publikovány v časopise Studia Comeniana et historica.

Bylo také dobré vidět znovu Muzeum J.A. Komenského v Uherském Brodě. Má velmi bohatou činnost. Spadá přímo pod ministerstvo kultury, což znamená poněkud lepší finanční vybavení. Kromě stálé expozice, která je od roku 1992 výrazně komeniologická, je tu pořádáno několik vernisáží za rok. Vzhledem k dostatečně velkému prostoru mohou probíhat dvě i tři výstavy najednou. Nejnovější výstava, Descartes a Komenský, byla otevřena během slavnostního zahájení kolokvia. *-sd-*

ZPRÁVY – OZNÁMENÍ

Předseda Akademie věd České republiky
vyhlašuje v souladu se zákonem 2/1995 Sb. o státní podpoře výzkumu a vývoje

VEŘEJNOU SOUTĚŽ

na projekty Programu podpory rozvoje přístrojového vybavení progresivních vědních oborů pěstovaných v AV ČR. Informace o projektech, jejichž názvy jsou:

- Anorganické vrstvy a nanometrové struktury
- Molekulární úroveň poznávání struktury a funkce organizmů
- Inteligentní systém přenosu a zpracování vědeckých dat

si mohou zájemci vyzvednout v sekretariátu ředitele Kanceláře Akademie věd ČR.

Návrhy na projekty s předpokládaným termínem zahájení řešení od roku 1997 a dobou trvání 2-3 roky mohou podávat fyzické osoby s českým občanstvím a trvalým pobytem v České republice nebo právnické osoby s trvalým sídlem v ČR. U přihlašovatele se vyžaduje předpoklad vědeckých, realizačních a ekonomických možností s návazností na jeho dosavadní výzkumnou a vývojovou činnost. Žádosti musí být podány sekretariátu ředitele Kanceláře Akademie věd ČR nejpozději do

28. listopadu 1996 do 15.00 hod.

Výběr návrhů a stanovení výše podpory provede Akademická rada AV ČR. Vybrány budou ty návrhy, které budou uznány z hlediska potřeb vědeckého rozvoje Akademie věd, uskutečnitelnosti a efektivnosti podpory perspektivních vědních oborů jako nejzávažnější.

Výsledky veřejné soutěže budou vyhlášeny do 24. ledna 1997. Vyhlašovatel má právo odmítnout všechny předložené návrhy a vyhrazuje si podmínky soutěže změnit nebo ji i zrušit, zejména pokud nebude zajištěno potřebné účelové financování.

Adresa: Sekretariát ředitele
Kancelář Akademie věd ČR
Národní třída 3
111 42 Praha 1

Konkurz

Matematický ústav AV ČR vypisuje konkurz na obsazení místa vědeckého pracovníka pro obor analýza problémů s nepřesnými daty v lineární algebře a v teorii optimalizace.
Požadavky: ukončené postgraduální studium nebo vědecká hodnost, předpoklady pro samostatnou vědeckou práci v oblasti základního výzkumu v matematice, jazykové znalosti.
Nástup 1. 1. 1997 na dobu 1 roku. Přihlášky doplněné životopisem, přehledem dosavadní odborné činnosti a seznamem publikací zašlete do tří týdnů po uveřejnění zprávy na adresu sekretariátu ředitele MÚ AV ČR, Žitná 25, 115 67 Praha 1.

Slovník roku 1996

Jednota tlumočníků a překladatelů udělila na svém výročním zasedání, které se konalo 28. září, Akademickému slovníku cizích slov cenu Slovník roku 1996. Při svém rozhodování se zároveň opírala o výsledky čtenářské ankety uspořádané časopisem Top.

Slavnostního předání se zúčastnili zástupci autorského kolektivu z Ústavu pro jazyk český AV ČR spolu s představiteli nakladatelství Academia, které slovník v r. 1995 vydalo.

Dvousvazkový Akademický slovník cizích slov obsahuje více než 100 000 významových jednotek (slov, spojení, zkratek a značek) a představuje dosud nejrozsáhlejší lexikografické zpracování přejaté slovní zásoby v současné češtině. Živě reaguje na společenské změny, ke kterým v běžné i odborné komunikaci dochází, a stává se tak důležitou pomůckou pro každého uživatele jazyka – nejen pro překladatele a tlumočníky. Jeho předností je komplexnost popisu lexikálních jednotek – vedle charakteristik významu tu čtenář najde poučení o výslovnosti, pravopisu, původu a slohovém zařazení slova.

Dílo je výsledkem práce zkušeného kolektivu pracovníků lexikografického oddělení Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR (připomeňme v této souvislosti ještě další práci kolektivu tohoto oddělení – upravené vydání jednosvazkového Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost z r. 1994).

Jiří Kraus – Vladimír Mejstřík

Letošní vědecké práce oceněné Učenou společností ČR

Rada pro popularizaci vědy Akademie věd České republiky seznámila na tiskové konferenci 25. září 1996 prostřednictvím novinářů naši veřejnost s vědeckými pracemi, oceněnými v letošním roce Učenou společností ČR. Předseda Akademie věd ČR prof. Ing. Rudolf Zahrad-

ník, DrSc., v úvodním slově charakterizoval Učenou společnost jako občanské sdružení a připomněl její vznik z předchozího sboru. Ten zanikl, protože byl kontaminován politikou, i když při svém vzniku v roce 1952 soustřeďoval výkvět naší vědecké veřejnosti. Rudolf Zahradník se také zmínil o vrcholící transformaci Akademie věd ČR, která by se měla završit za tři až čtyři měsíce vydáním obšírné zprávy o transformaci v anglické a české verzi. Zvláště zdůraznil skutečnost, že přeměna naší vrcholné instituce nemá obdoby v postkomunistických zemích! Rudolf Zahradník před přítomnými žurnalisty také znovu poukázal na důležitost dobré komunikace mezi vědeckou komunitou a širokými vrstvami obyvatelstva, kterou mohou zabezpečit novináři spolu s vědci co nejobjektivnějším informováním.

Učená společnost ČR udělila letos poprvé pěti českým vědcům ceny Společnosti za významné práce, a to dvěma seniorům a třem juniorům do 35 let. Přitom jedna seniorská a jedna juniorská cena byly uděleny za vypsané sponzorské téma z makromolekulární chemie. -hzk-

Nabídka neupotřebitelného majetku KAV ČR

K bezúplatnému převodu neupotřebitelného majetku KAV ČR nabízí KAV ČR pracovištím AV ČR:

	rok pořízení	pořizovací cena v Kč
1) **soustruh SR 200**	1970	21 075,-
2) **kompletní zař. Škoda 100**	1973	38 692,-
3) **měnič vzorku NC 311**	1974	10 908,-
4) **manipulátor dálkový**	1975	11 584,-
5) **odstředivka chlazená K-70 Janetski**	1981	64 041,-
6) **příslušenství k odstředivce K-70**	1984	13 446,-
7) **plamenný fotometr Zeiss**	1981	12 165,-
8) **odstředivka MPW 330**	1985	10 600,-
9) **gamaautomat Tesla NA 3601**	1986	127 500,-

(tento majetek je umístěn v Novém Hrádku - Rzech).

Pracovištím, která budou mít o převod zájem, sdělí bližší informace Dr. Štětinová - tel. 0443/95731.

Střední Evropa dneška

Přesný název konference, konané ve dnech 21. a 22. října 1996 na půdě CEFRES v areálu pražských Emauz zní: **Problémy historie ve střední Evropě dneška**.

Ve střední Evropě je od 19. století vztah k historii jednou z nejdůležitějších hybných sil politické legitimity a národní identity. Každý národ, každý stát, každé etnikum má své vlastní chápání dějin, často neslučitelné s pojetím sousedních národů. Výklad historie je tak místem, kde dochází ke konfrontacím i ke konfliktům.

Politika je ve střední Evropě do historie zakořeněna tak hluboce, že odkazy na dějiny sehrály v 19. a na začátku 20. století svou důležitou roli při definování národů a států. Tyto definice se však vzájemně vylučují a jsou platné pouze ve svém uzavřeném rámci. Aby se historie střední Evropy mohla stát tím, čím je, tj. historií více hlasů, je třeba, aby historikové při obhajování a ospravedlňování existence každého národa ve vlastním státě konfrontovali svou argumentaci.

Dnes, po zhroucení komunizmu, v době budování jednotné Evropy, se úloha a místo každého národa střední Evropy v historii znovu stávají naléhavou společenskou otázkou. Nevyřčená, nedostatečná či dokonce scházející konfrontace paměti může mít značný vliv na znovuutváření Evropy.

Probíhající změny tak nutí ptát se po platnosti národních identit, zakořeněných do vlastního výkladu historie. Podněcují ke křížové analýze logiky instrumentalizace historie. Historické představy a základní mýty jsou podrobeny novému zhodnocení. Jakmile však byly podrobeny důkladné analýze, jakmile byly odděleny od historie, nastupuje otázka nového vztahu k mýtu. Jak smířit "rozčarování", které přináší technický postup historika, s představou občana? Jak zůstat Čechem, Slovákem, Rumunem, Maďarem, Srbem, Chorvatem, Polákem atd. vně mýtu, a přesto v nezbytném vztahu ke své historii?

Zmíněná problematika nás vedla k uspořádání mezinárodní konference, zaměřené na problémy střední Evropy, za účasti francouzských, českých, slovenských, maďarských, srbských, slovinských, polských, rakouských a německých přednášejících a diskutujících hostů.

Setkání je rozvrženo na čtyři hlavní témata:
Statut historie ve střední Evropě
Koexistence národních pamětí
Konstrukce výkladů historie
Místo historiků

Další informace poskytne Dr. Françoise Mayer, ředitelka CEFRES, tel. i fax 29 75 39.

Workshop projektu EU

Workshop projektu Evropské Unie COST 251 "Improved Quality of Ionospheric Telecommunication Systems Planning and Operation" se konal v Praze ve dnech 24.-28. 9. 1996. Akci organizoval Ústav fyziky atmosféry AV ČR, setkání se konala v areálu GFÚ/ÚFA v Praze na Spořilově. Zasedání se zúčastnilo celkem 49 odborníků z 15 zemí Evropy, z toho 4 z ČR. V jedenácti přehledových referátech na workshopu a v dalších referátech na zasedání pracovních skupin byl podán přehled o dosaženém pokroku ve studiu ionosféry, ve vývoji lepších modelů a map ionosféry, ve vývoji nových metod predikce stavu ionosféry se zaměřením na oblast Evropy a v plánování a zabezpečení provozu VF radiových telekomunikačních systémů s využitím nových metod předpovídání stavu ionosféry. Na zasedání řídícího výboru projektu byla zhodnocena činnost za minulé období a upřesněny plány budoucí spolupráce. Odborná úroveň i organizace akce byly účastníky vysoce hodnoceny. Podrobnější informace lze získat od RNDr. Jana Laštovičky, předsedy organizačního výboru akce (e-mail jla@ufa.cas.cz, fax (02)-762528, tel. (02)-67103055).

- la-

Jan Lucemburský – koruna rytířstva

Ústav pro dějiny umění AV ČR uspořádal v souvislosti s výročím 700 let od narození a 650 let od úmrtí českého krále, lucemburského knížete a evropského diplomata Jana Lucemburského konferenci "Král Jan Lucemburský (1296-1346) a umění jeho doby".

Od 16. do 21. září probíhaly v areálu Anežského kláštera a v galerii Dům U kamenného zvonu přednášky a rozhovory s vážně historickým zaměřením jako "Nové poznatky k posouzení politiky a historické role krále Jana Lucemburského" (Jiří Spěváček) i s uměleckým laděním, například "Lucemburkové a pařížské umění za posledních Kapetovců" (Karel Otavský). Bylo vyslechnuto porovnání pražského Pasionálu abatyše Kunhuty s výjevy Pašijového reliéfu Mistra vídeňského oltáře (Arthur Saliger), příspěvek k ikonografii Ukřižování z misálu Jindřicha Thesauri (Olga Pujmanová) i námět "Tyroly a Korutany v politice českého krále Jana" (Wilhelm Baum) atd.

Na pražském Hradě byla pod záštitou prezidenta republiky Václava Havla a pražského primátora Jana Koukala otevřena v souvislosti s výročími krále Cizince výstava "Pocta Janu Lucemburskému", která potrvá do 3. listopadu.

-sd-

Sympozium o funkci sluchového systému mozku

Ve dnech 4. - 7. září se uskutečnilo v Praze v prostorách Nové galerie Pražského hradu mezinárodní sympozium Acoustical Signal Processing in the Central Auditory System. Sympozium uspořádal Ústav experimentální medicíny AV ČR pod záštitou komise sluchové fyziologie Mezinárodní unie fyziologických věd. Slavnostního otevření sympozia se zúčastnili ministr vlády ČR a předseda Rady vlády pro výzkum a vývoj Ing. Pavel Bratinka, předseda Akademie věd ČR prof. Ing. Rudolf Zahradník, DrSc. a předseda České lékařské společnosti prof. MUDr. Jaroslav Blahoš, DrSc. Na sympoziu bylo přítomno celkem 98 vědeckých pracovníků, z toho 85 ze zahraničí. Sympozium volně navazovalo na předchozí dvě sympozia s podobnou tematikou, uspořádaná Ústavem experimentální medicíny AV ČR v letech 1980 a 1987.

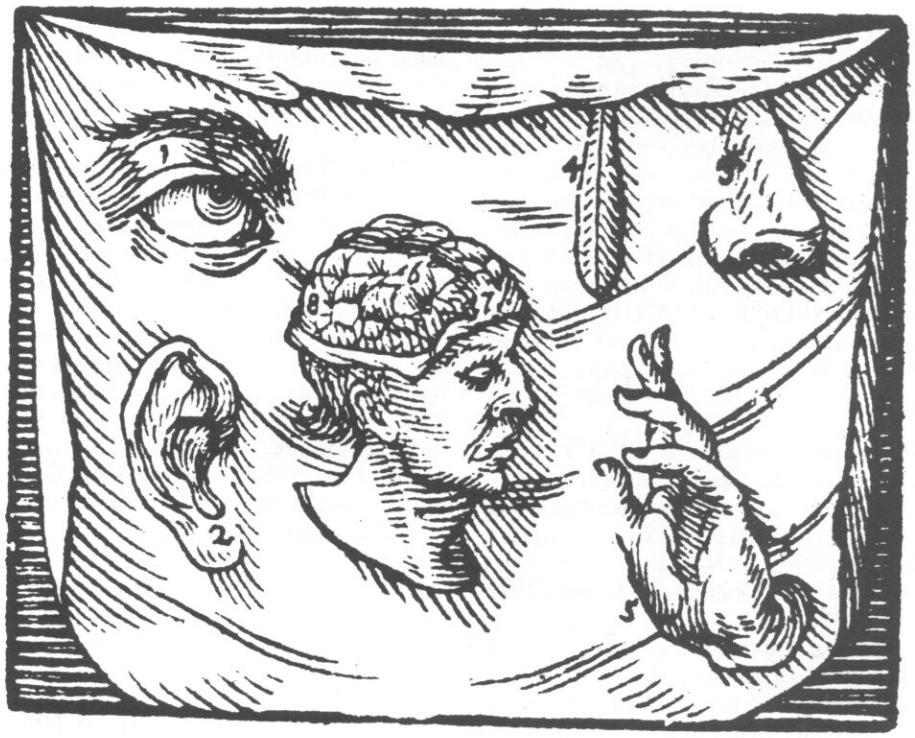

Sensus externi et interni (Orbis Pictus)

Výzkum sluchové funkce mozku patří dnes mezi nejrychleji se rozvíjející oblasti biomedicínského výzkumu. Možnost rychlého rozvoje disciplíny je dána především skutečností, že v posledních letech byla věnována velká pozornost výzkumu funkce sluchových receptorů ve vnitřním uchu. Zásadní převrat v chápání činnosti vnitřního ucha přinesl objev kontraktility vnějších vláskových buněk, který umožnil vybudovat představu o lokální mikromechanice ve vnitřním uchu a zesilovací funkci vnějších vláskových buněk. Velmi rychle byla přijata představa o tzv. kochleárním echu a metodika otoakustických emisí si našla široké uplatnění v klinické medicíně. Ve výzkumu centrální části sluchového systému zaujímá již téměř třicet let hlavní místo metodika záznamu extracelulární aktivity jednotlivých nervových buněk a analýza jejich odpovědí na zvukové podněty.

Z původně dominantního používání čistých tónů neurofyziologie sluchu postupně dospěla k využití mnohem komplexnějších podnětů, od amplitudově a frekvenčně modulovaných tónů až po přirozené vokalizační signály a řeč. Novou dimenzi výzkumu sluchové funkce mozku poskytlo zavedení biofyzikálních metodik typu patch-clamp, využívaných hlavně na mozkových řízcích a především velké množství neurochemických a neurohistochemických metod, odhalujících funkci mediátorů. Dnes jsou k dispozici poměrně podrobné představy o funkci jednotlivých typů neuronů v převodních jádrech sluchové dráhy a ve sluchové kůře mozku, které umožňují modelovat sítě neuronů a pochopit mechanizmy zpracování akustického signálu v lidském mozku.

Dvě skutečnosti ovlivnily výrazně naše představy o sluchové funkci mozku v posledních letech. Především se ukázalo, že sluchová dráha a hlavně sluchová kůra jsou velmi plastické a podléhají značné funkční přestavbě i v dospělosti, např. po jednostranné či oboustranné ztrátě sluchu. Praktický dosah těchto výsledků je již dnes patrný při vývoji nové generace tzv. kochleárních implantátů a s nimi spojených rehabilitačních metod. Velmi intenzivně je studován vývoj sluchového systému v postnatálním období na animálních modelech, neboť může přinést nové poznatky pro uplatnění kochleárních implantátů u dětí, kde se nejedná pouze o normální rozvoj sluchové funkce, ale i o rozvoj řeči. Druhým fenoménem, který výrazně ovlivňuje výzkum sluchové funkce mozku v posledních letech, je intenzivní rozvoj funkčních zobrazovacích metod mozku, zvláště pozitronové emisní tomografie a funkční nukleární magnetické rezonance. Začínáme postupně chápat mozkové procesy, které jsou podkladem tak složitých funkcí, jakými je např. vnímání řeči či hudby. Současně tyto metody přinášejí nové poznatky o podstatě patologických procesů, které postihují sluchový systém, např. sluchových šelestů neboli tinnitu.

Všechna výše uvedená témata a mnohá další, jako např. diskuse o úloze struktur sluchové dráhy při vnímání prostoru, byly předmětem jednání sympozia. Třicet pět pozvaných řečníků z celého světa pokrylo ve svých přehledných přednáškách hlavní oblasti výzkumu sluchové funkce mozku a pro pozorně naslouchající tuzemské mladé vědecké a klinické pracovníky přineslo téměř úplný přehled stavu světového výzkumu v této perspektivní oblasti. Z hlediska medicíny je důležité, že v této disciplíně se nejen intenzivně rozvíjí základní výzkum, ale že je také rychle využíváno teoretických poznatků v klinické praxi. Jako důkaz pro toto tvrzení slouží zavedení výše uvedených metod otoakustických emisí a kochleárních implantátů do kliniky nebo velmi rozšířené využívání tzv. kmenových potenciálů v klinice onemocnění mozku. Uvedené klinické metodiky mají své počátky v úspěšném základním výzkumu, provedeném na pokusných zvířatech.

Prof. MUDr. Josef Syka, DrSc.,
Ústav experimentální medicíny AV ČR

Zajímavosti ze světové vědy

Vědci z NASA ve spolupráci s odborníky z amerických univerzit podrobně prozkoumali meteorit ALH 84001 z hlediska možné přítomnosti života na Marsu. Materiál tohoto meteoritu totiž pochází z Marsu, odkud byl před 16 miliony let vyražen. Dopadl v Antarktidě před 13 tisíci let a před 12 lety zde byl nalezen. V trhlinách uvnitř meteoritu byly zjištěny polycyklické aromatické uhlovodíky, o nichž lze prokázat, že nejsou pozemského původu. V těchto trhlinách byly dále mikroskopicky pozorovány uhličitanové globule diskovitého tvaru typicky 50 mikrometrů v průměru, které obsahovaly drobné částice magnetitu a sirníku železa. I když přítomnost těchto objektů v meteoritu lze vysvětlit anorganickými procesy, vyslovují autoři domněnku, že by mohlo jít o pozůstatky dávných (tři a půl miliardy let) mikroskopických forem života na Marsu. *Science, srpen 1996*

Novozélandský lingvista S. Fischer dosáhl, jak se zdá, významného pokroku ve snaze rozluštit písmo rongorongo, kterého náčelníci na Velikonočním ostrově používali k záznamu rituálních básní. Klíčem při tom bylo 2300 znaků vyrytých do tzv. santiagského žezla a jejich srovnání se zápisy v dřevěných destičkách. Fischer v textech objevil význam triád a rozluštil v nich kosmogonické prvky (záznamy o stvoření věcí) i některé kalendářní zápisy.

New scientist, červenec 1996
-jech-

Kaleidoskop

Švédský institut ve Stockholmu nabízí na rok 1997/98 mimořádná stipendia. Uchazečům ze střední a východní Evropy jsou přednostně udělována v oborech souvisejících se studiem demokracie, tržního hospodářství a ochrany životního prostředí. Podmínkou je dobrá znalost angličtiny a/nebo švédštiny. Přihlášku do konkurzu je třeba si vyžádat do **1. prosince 1996** na adrese SVENSKA INSTITUTET, Department of Educational and Research Exchange, P.O.Box 7434, S-103 91 Stockholm. E-mail: grant@si.se

Světová kulturní rada se sídlem v Mexiku vyzývá k nominacím na Světovou cenu Alberta Einsteina (věda), Světovou cenu José Vasconcelose (školství) a Světovou cenu Leonarda da Vinci (umění). Nominovat lze vynikající osobnosti světové kultury do **15. února 1997**.

Kennan Institute for Advanced Russian Studies (Rusko i další následnické státy bývalého SSSR) vypisuje jednoměsíční granty ke studiu materiálu v knihovnách a archivech ve Washingtonu. Přihlášky se podávají k **1.12., 1.3., 1.6.** a **1.9.** každého roku.

Mezinárodní cenu Antonia Feltrinelliho (lingvistika, 300 milionů lir) vypisuje Accademia Nazionale dei Lincei v Římě. Termín nominací je **31.12.1996**.

Universität Freiburg ve Švýcarsku nabízí od zimního semestru 1996/97 možnost postgraduálního studia následujících témat: Kulturphilosophie Ost- und Ostmitteleuropas, Politikwissenschaft Ost- und Ostmitteleuropas, Ethnologie Ost- und Ostmitteleuropas, Slavische Sprachen und Literaturen, Russische Sprache und Literatur, Polnische Sprache und Literatur. University of Cincinnati College of Nursing and Health připravuje mezinárodní ošetřovatelskou konferenci **Women's Health Issues: A Global Nursing Perspective** (4.- 6. srpna 1997). Přihlášky a abstrakty přednášek přijímá do **15. 2. 1997**.

Nobelovu cenu 1996 v oboru fyziky získali D.M. Lee, D.D. Osheroff a R.C. Richardson (všichni USA), v chemii R.F. Curl, Jr. (USA), Sir Harold W. Kroto (Velká Británie) a R.E. Smalley (USA). Cenu Švédské banky za ekonomické vědy, kterou banka uděluje na památku Alfreda Nobela, obdrželi J.A. Mirrlees (Velká Britanie) a W. Vickrey (USA).

Není-li uvedeno jinak, je původní zdroj informace k nahlédnutí u paní A. Štysové, Kancelář AV ČR, Národní 3, Praha 1, telefon 24 24 03 84, linka 480. □

Ukrajinská svobodná univerzita 1996

Ve dnech 28. a 29. listopadu 1996 se v Praze uskuteční slavnostní mezinárodní **konference k 75. výročí založení Ukrajinské svobodné univerzity**, která od svého vzniku v r. 1921 sídlila po krátkém působení ve Vídni až do roku 1945 v Praze. Po válce přenesla svou působnost do Mnichova.

Ukrajinská svobodná univerzita vznikla za přímé podpory prvního prezidenta Československé republiky T.G. Masaryka, který v duchu demokratických humanitních ideálů spoluvytvářel podmínky pro rozvoj národního kulturního života ukrajinské emigrace u nás.

Jubilejní konferenci, jejímž hlavním tématem je zhodnocení významu Ukrajinské svobodné univerzity v kontextu ukrajinském, českém i evropském, pořádá v prostorách Klementina Slovanský ústav AV ČR, Slovanská knihovna při Národní knihovně ČR a Česká asociace ukrajinistů s finanční podporou Ukrainian Free University Foundation, Inc. v New Yorku.

Růžena Šišková
Slovanský ústav AV ČR

Akce ústavů AV ČR - říjen 1996

IV. česko-německý seminář Seizmicita západních Čech
Pořadatel: *Geofyzikální ústav AV ČR*
Termín: 10. - 11. 10.
Místo konání: Ostroh u Františkových Lázní, Penzion Seeberg

Seminář o ekologickém monitorování
Pořadatelé: *Ústav ekologie krajiny AV ČR, Regionální středisko Agentury ochrany přírody a krajiny ČR v Brně a Národní lesnický komitét*
Termín: 14. - 15. 10.
Místo konání: Brno, Ústav ekologie krajiny AV ČR

Projekt Clavis Monumentorum Litterarum
Pořadatel: *Ústav pro klasická studia AV ČR*
Termín: 14. - 15. 10.
Místo konání: Praha, budova Kanceláře Akademie věd ČR

100 let České filharmonie. Historie, osobnosti, kontexty.
Pořadatelé: *Česká filharmonie a Ústav pro hudební vědu AV ČR*
Termín: 17. - 18. 10.
Místo konání: Praha, Rudolfinum

Neurovědní konference
Pořadatelé: *Výbor společnosti pro neurovědy při České lékařské společnosti J.E. Purkyně a Ústav experimentální medicíny AV ČR*
Termín: 20. - 22. 10.
Místo konání: Praha, Institut postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví

T. G. Masaryk: Rusko a Evropa
Pořadatelé: *Masarykův ústav AV ČR a Filozofická fakulta Univerzity Karlovy*
Termín: 22. 10.
Místo konání: Praha, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Kolokvium Dynamika tekutin 96
Pořadatel: *Ústav termomechaniky AV ČR*
Termín: 22. - 24. 10.
Místo konání: Praha, Ústav termomechaniky AV ČR

Sympozium "Jak dlouho ještě?"
Pořadatelé: *Ústav pro klasická studia AV ČR a Ústav pro českou literaturu AV ČR*
Termín: 24. 10.
Místo konání: Praha, Vila Lanna

Semináře GFÚ AV ČR

Pravidelné semináře Geofyzikálního ústavu AV ČR se konají vždy ve středu v 9.00 hod. v zasedací síni ústavu, Boční II, Praha 4, Spořilov, dle následujícícho programu:

23.10.1996 J. Gruntorád: Variace atmogeochemického pole (mnohofaktorová závislost)

6. 11.1996 L. Kučerová: Průběh půdních teplot jako odraz klimatických změn

20.11.1996 J. Mrlina: Velmi přesná gravimetrická pozorování

4. 12. 1996 J. Bochníček, V. Bucha: Předpověď geomagnetické aktivity pro oblast střední Evropy s využitím dat z družice YOHKOH a geomagnetické observatoře Budkov

18. 12. 1996 L. Eisner: Ocenění seizmického ohrožení studiem Greenových funkcí generovaných pomocí konečných diferencí

Hosté jsou srdečně vítáni.
RNDr. Aleš Kapička, CSc., GFÚ AV ČR

CERGE EI Research Seminars

October 21
Prof. Laszlo Halpern Hungarian Acad. of Sc.: Real Exchange Rate and Exchange Rate Policy in Transition

October 31
Dr. Miron Tegze, Cerge Ei:
Comparing Incomparable – How to Measure which Society is Better off?

November 4
Prof. Patrick Sevestre, ERUDITE, Université Labour Adjustment de Paris 12:
The Specification of France Costs Functions. A Microeconomic Comparative Study.

All lectures/seminars will be presented in English at the address: Cerge Ei, Politických vězňů 7, Praha 1, room No. 7. beginning at 4.30 p.m.

Otázky naší doby: věda a výzkum v USA

Věda a výzkum jsou v USA zdravě decentralizovány. Věnují se jim nezávisle na sobě – a dost často v tvrdé vzájemné soutěži – laboratoře velkých i malých soukromých podniků, laboratoře univerzit a také alespoň půl tuctu federálních ministerstev prostřednictvím institutů a laboratoří, které jsou v jejich resortu. Některé jsou světoznámé, jako laboratoře ministerstva obrany v Almagordu v Novém Mexiku nebo Levermoorova laboratoř v Kalifornii. Proslulá v současném biomedicínském výzkumu je síť národních zdravotnických institutů (NIH) ministerstva zdravotnictví a sociální péče. Pod jejím patronátem jsou rovněž významné laboratoře Úřadu pro léky a potraviny. Do resortu ministerstva zdravotnictví patří i Středisko pro nakažlivé choroby v Atlantě, které udává tón v mezinárodním výzkumu tropických nemocí a epidemiologie jako takové.

Ze soukromopodnikových laboratoří jsou nejznámější Bellova a Westinghousova, pravděpodobně proto, že na jejich výzkumníky se také tu a tam snesly Nobelovy ceny. Ale soukromopodnikových laboratoří jsou stovky. Malé podniky inovativní technologie, které jsou nyní na americkém hospodářském horizontu velmi viditelné, sestávají většinou jen z laboratoří a z pár místností pro management. Vypadají také spíše jako budovy v univerzitním areálu než jako tradiční továrny. Stát je jen málokdy podporuje nějakým grantem, zato přitahují takzvaný spekulativní kapitál, protože pouhými malými podniky jistě všechny nezůstanou. Investoři na burze sázejí na to, který z nich bude eventuálně příštím gigantem.

Kolik soukromé podniky na vědu a výzkum vydávají, nelze přesně zjistit. Nemusejí to publikovat. Některé to i tají, spolu s povahou a cílem svého výzkumu v ne zcela planých obavách z hospodářské špionáže svých konkurentů domácích i zahraničních. Souhrnně však asi soukromý sektor vydává na výzkum a rozvoj víc než stát. Ten mu to do jisté míry usnadňuje daňovými odpisy.

Co tedy podporuje stát? A jak štědře?

Podle údajů v loňském rozpočtu vydala americká vláda v roce 1996 vcelku na vědu a výzkum 70 miliard dolarů. Největší podíl z toho dostala ministerstva. Ministerstvo obrany 35 miliard, ministerstvo zdravotnictví 11 miliard, ministerstvo energetiky 6 miliard, zemědělství 1,5 miliardy, vnitro něco přes 1/2 miliardy a ministerstvo obchodu 3/4 miliardy. Další velké položky jsou NASA - 9 miliard, přímé vládní příspěvky na výzkum americkým univerzitám ve formě grantů 11,5 miliardy. Granty ovšem dostávají univerzity často i od ministerstev. A necelé 2 miliardy dostala Národní nadace pro vědu.

Vědecký výzkum se dělí na základní anebo teoretický - z dlouhodobého hlediska nejdůležitější - a na aplikovaný, prakticky využitelný. V amerických akademických kruzích panuje odedávna přesvědčení, že vláda se chová macešsky zejména k tomu údajně nepraktickému, obvykle nikoli hned využitelnému základnímu výzkumu. A tak je zajímavým překvapením zjistit z jiné rozpočtové tabulky, že vládní peníze byly skoro přesně rovným dílem rozděleny mezi výzkum základní a aplikovaný.

Vzhledem ke lvímu podílu Pentagonu na rozpočtu pro vědecký výzkum existuje i jiná utkvělá představa: že totiž většina vládních peněz jde na vojenský výzkum. To je oblíbená teze všech levicových antimilitaristů. Teze nepravdivá. Od samotných výzkumníků není slyšet na Pentagon mnoho stížností, a to proto, že je patronem všemožných vědeckých výzkumů.

Americká ústava sice mluví o vědě hned v prvním paragrafu, ale jen jednou větou. A nikoli jako o něčem, co má mít vláda na starosti. Praví, že Kongres může, nikoli, že musí "podporovat vědu a užitečné umění" udělováním patentů vynálezcům a exkluzivních práv autorům na omezené údobí. Šlo tedy jen o patenty, které má dnes na starosti patentní úřad, a o copyright, který dnes uděluje Knihovna Kongresu. Někteří ústavodárci, zejména James Madison, pozdější prezident USA, byli už tenkrát pro větší vládní pomoc vědě.

Je pravda, že vláda občas financovala vědecké projekty už v raných dobách republiky, zejména vědecké výpravy a geologické mapování Spojených států, ale vědecký výzkum nikoli. A nebýt vědeckých a technických triumfů pod patronátem Pentagonu za druhé světové války, bylo by možná dodnes obtížné přesvědčit Kongres o užitečnosti těchto "stipendií pro rozmnožení znalostí".

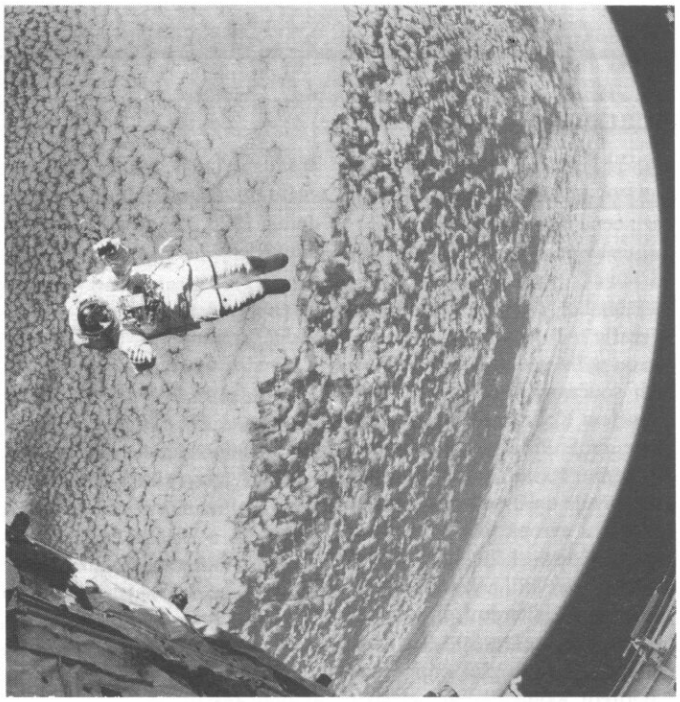

Na snímku NASA záběr astronauta a Země z letu STS 64 raketoplánu Discovery

Ze zmíněných 70 miliard jsou podporovány i sociální vědy. V jakém poměru k vědám přírodním, není naneštěstí nikde v rozpočtu naznačeno. Převážnou většinu dostávají přírodní vědy, zatímco vědy sociální bez výjimky vyhrávaly každoročně cenu Zlatého rouna, kterou žertem uděloval někdejší senátor Proxmire za nejhloupější pseudovědecký projekt, financovaný vládou. Rozčiloval tím akademiky a byrokraty udělující granty, ale bavil veřejnost, když například poctil Zlatým rounem grant na studium nevěstinců v Chile.

O to větší záhadou je asi pro naše výzkumníky ze sociálních a přírodních věd, nač si tedy jejich protějšky v USA mohou stěžovat.

Důvody mají, i když ne tragické. Jedním z hlavních je to, že s celkovým poklesem vládních výdajů na obranu poklesly i výdaje na vědu a výzkum hlavního patrona věd, Pentagonu. V rozpočtu loňského roku dostal na ně o 3 miliardy méně než v předloňském roce. Je ironií osudu, že o projekty vysloveně vojenského výzkumu je teď taková nouze, že i dvě hlavní laboratoře, Almagordská a Livermoorova, které na ně byly specializovány, musely zčásti přejít na základní civilní výzkum.

Ještě donedávna, za studené války, se tyto laboratoře zabývaly aplikovaným výzkumem nukleární energie a protiraketové obrany.

Nyní se někteří výzkumníci z Almagordu zaměřili na umělou inteligenci, jiní na nový obor lineární dynamiky, zvaný také věda o chaosu. Livermoorova laboratoř se zabývá experimentálním spájením jader anebo fúzí pomocí laserů.

Těžce postižena byla vládní úsporností i NASA. Dostává v devadesátých letech od vlády přibližně o 1/4 peněz méně než v osmdesátých letech, místo 13 miliard něco kolem 9 miliard ročně. V plánovaných rozpočtech na letošek a na příští rok výdaje na vědu a výzkum neporostou, ale budou stagnovat. Důvod k jásotu tedy zdejší výzkumníci nemají.

Čeští politikové, kteří se často jezdí do Spojených států poučit, by přesto mohli někdy zamířit do jednoho z mnoha dnešních "křemíkových údolí", aby viděli, jak by to mělo vypadat v České republice. Její vědeckotechnický establishment je v nezáviděníhodné situaci.

Výzkumníků je v každé zemi tak malá hrstka, že nepředstavují žádné účinné politické lobby. Někdo jiný by tedy měl začít zvonit na poplach. V médiích i v parlamentu. Je nejvyšší čas.

Převzato z Rádia Svobodná Evropa 2, Otázky naší doby, připravila Blanka Jičínská (pseudonym Minka Rybáková), kráceno. -sd-

NOVÉ KNIHY

Academia

● Josef Polišenský: Muž labyrintů a naděje, Academia 1996, 218 stran, váz., cena neuvedena.

Stejně jako populárně pojatá monografie Albrecht z Valdštejna, kterou vydal jeden z našich předních současných historiků spolu s Josefem Kollmannem, je i nová práce prof. Polišenského určena širokému čtenářskému okruhu. Představuje další velkou osobnost českých a evropských dějin, Jana Ámose Komenského jako člověka, který vytvořil významné dílo pedagogické i literární, přesahující hranice země, ze které vyšel, i dobu, ve které žil. Je to však poprvé, co v portrétu Komenského nacházíme nejenom monumentální osobnost, ale i člověka plného úzkostí, nejistot a pochyb.

● Milan Tomáš: Filozofický obraz světa Hermanna Helmholtze, Academia 1996, 154 stran, brož., cena neuvedena.

Monografie je věnována analýze vědeckých a především filozofických názorů jednoho z nejvýznamnějších přírodovědců 19. století Hermanna Helmholtze. Vychází z původního studia a autentických znalostí jeho díla a představuje u nás zatím nejrozsáhlejší pokus souhrnně a objektivně zhodnotit myšlení tohoto významného německého přírodovědce, který se angažoval i filozoficky. Monografie je dílem v naší literatuře zcela původním, má připomenout 175. výročí Helmholtzova narození, především však chce uvést čtenáře do atmosféry vědecko-filozofického myšlení konce 19. století.

● Akademický slovník cizích slov, Academia 1995, 900 stran, váz. lamino, cena neuvedena.

Jednojazyčný výkladový slovník, který obsahuje ve dvou svazcích na 100 000 významů cizích a přejatých citátových spojení, vět a zkratkových slov. Zahrnuje jak výrazy užívané v nejrůznějších situacích a kontextech, tak výrazy a pojmy, vztahující se úzce ke konkrétním vědním disciplínám, oborům, řemeslům i neprofesnímu společenskému styku. Jednotlivá hesla poučují uživatele o cizích přejatých slovech ve spisovné a hovorové češtině po stránce pravopisné, výslovnostní, tvaroslovné, stylistické a významové.

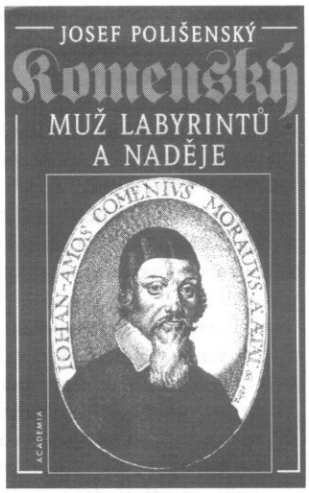

DARY NAKLADATELŮ KNIHOVNĚ AV ČR

● Jan Kábrt, Eva Chlumská: Úvod do lékařské terminologie, Univerzita Karlova, Karolinum 1996, 134 stran, brož., cena 100,- Kč.

Tato pomůcka je určena studentům medicíny, kteří se chtějí seznámit se základy lékařské terminologie, aby lépe zvládli vlastní lékařské obory. Skripta zahrnují v metodickém uspořádání lekce obsahující latinská i řecká hesla a latinské věty, procvičující určitý jazykový jev, gramatické poznámky s mluvnickým výkladem, slovní materiál a kontrolní cvičení.

● Jan Kilian a kol.: Základy preventivní stomatologie, Univerzita Karlova, Karolinum 1996, 210 stran, brož., cena 82,- Kč.

Cílem učebnice je podat studujícím stomatologie základní informace o možnostech prevence stomatologických onemocnění, vzbudit jejich důvěru v tyto možnosti a iniciovat snahu o to, aby se preventivní způsob myšlení a preventivní metody staly nedílnou součástí jejich budoucí praxe.

● Vladimír Borecký: Imaginace a kultura, Univerzita Karlova, Karolinum 1996, 142 stran, brož., cena neuvedena.

Publikace upozorňuje na imaginaci jako základní, aktivní a kreativní zdroj kultury. Zaměřuje se na ontogenetické psychologické koncepce zrání osobnosti. Zabývá se genezí imaginace, věnuje se hře jako imaginativní činnosti a seznamuje nás s teoriemi a klasifikacemi her z rozlišovacího hlediska redukce či restituce a s aplikacemi hravé činnosti v psychoterapii.

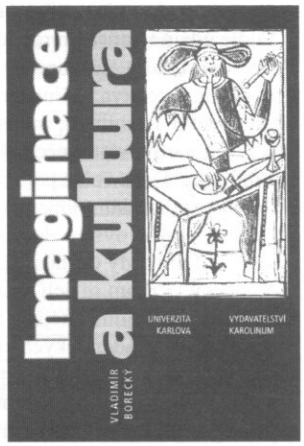

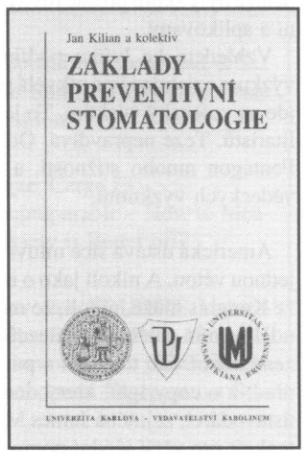

Vydavatelství Karolinum *je jedním z těch, které vzalo otázku dostupnosti odborné literatury i mimo tržní teritorium za svůj problém. Aniž by se obávalo, že by knihovny mohly svými službami podstatnou měrou snižovat zájem o nakupování knih, zdůraznilo vydavatelství Karolinum vlastní vklad do vědecké literární produkce významným sponzorským gestem: s Knihovnou AV ČR uzavřelo kolegiální dohodu o bezplatném předávání jednoho výtisku z každého realizovaného vydání do jejího knihovního fondu. Vzhledem k profilové skladbě vydavatelské činnosti Karolina znamená tato spolupráce pro Knihovnu AV ČR jedinečnou pomoc.*

Vydává: Tiskový odbor Kanceláře Akademie věd ČR – Národní 3, 111 42 Praha 1, tel. 24240514, fax: 24220384, l. 289
Redakce: Svetozár Pantůček (odpovědný redaktor), Sylva Daníčková (výkonná redaktorka), Jiří Kroulík, Ivo Hrozek
Sazba: Vesmír, s.r.o., tisk Academia Praha. Číslo vychází 24. 10. 1996, ISSN 1210-9525